

Domácí formy liturgie – domácí bohoslužby

Pavel Černý

Anotace

Domácí formy liturgie jsou spojeny se vznikem a rozšířením církve. Místem prvního setkávání Ježíšových učedníků byl chrám a zároveň i domovy věřících. Křesťané novozákonní doby využívali také synagogy, rozšířené po celém římském impériu. Další vývoj přináší důrazy na rozvoj domácí bohoslužby, který dochovává spis *Didaché*, a později se formuje „denní modlitba církve“ – *liturgia horarum*, která svědčí o důzrzech na domácí bohoslužbu se stálou modlitbou. Některé formy denní modlitby byly rozvíjeny v mnišských komunitách a jiné žily v domovech laiků. Prakticky každé období obnovy života církve je spojeno s novými důrazy na domácí bohoslužby. To můžeme sledovat v české i světové reformaci a v dalších obnovných proudech. Domácí liturgie měla své výhody dostupnosti pro celé rodiny, nebyla vázána na přítomnost duchovních a uváděla do znalosti Písma i aktivního modlitebního života. Článek otevírá problematiku domácích bohoslužeb (domácích pobožností) v ekumenické perspektivě dnes. Co je problémem a co může být inspirací k obnově domácí liturgie?

Abstract

Forms of worship in the home are connected with the origin and development of the Church. First of all, Jesus' disciples met in the Temple and in their homes. Christians also used synagogues, which were spread across the whole Roman Empire. Further advancement brought an emphasis on the development of worship in the home, which is preserved in the record called *Didachē*, and later on, “daily prayer of the Church”—*liturgia horarum*—which provides proof of the importance that was placed on family devotions along with continual prayer. Some forms of daily prayer were developed in monastic communities and others came to life in the homes of the laity. Practically every period of Church renewal was

connected with new emphases on liturgy in the home. We can follow that development in both the Czech and worldwide reformation and in other streams of renewal. Worship in the home had the advantage of accessibility for entire families since it was not dependent on the presence of an ordained minister, and it introduced knowledge of the Scriptures and an active life of prayer. This article looks at the topic of worship in the home (family devotions) from an ecumenical perspective today. What is the problem and what can become an inspiration for the renewal of liturgy in the home?

Na samém počátku církve, hned po Letnicích, se církev shromažďovala na dvou místech, v chrámu a po domech.¹ K těmto dvěma lokalitám můžeme připojit ještě synagogu, kam se první křesťané také choďovali modlit. Rozšíření synagog v římském impériu bylo spojeno s rozvojem židovských komunit v různých městech. Je zřejmé, že apoštolská misie neopomíjela synagogy – školy, což byla místa výuky, modliteb a shromaždiště židovských rodin. Synagogální liturgie nebyla vnímána jako konkurence chrámu, ale dokud byl chrám, konala se paralelně. Specifikem synagogální bohoslužby bylo, že se nemusela konat ve zvláštních objektech a nepotřebovala také přítomnost kněží. Každý izraelský muž se mohl podílet na čtení oddílů Bible a také na jejich výkladu.² Pravidelně se četlo z Tóry podle způsobu *lectio continua* a k tomu byly vybírány další biblické oddíly. K přečteným oddílům byly připojovány výklady a jejich parenetické rozvedení. K výkladu Písma se připojovaly modlitby, ke kterým patřilo recitování *š'ma Jisrael* – slyš Izraeli a potom *berachot* – dobrořečení, chvály. Tato forma synagogální bohoslužby měla jistě vliv na vznikající křesťanskou církev, jak o tom svědčí základní schéma: čtení Písma – výklad – modlitby. Filipi připomíná, že podle Josefa Flavia a některých napsů bylo alternativním označením synagogy slovo *proseuché* (modlitba, modlitebna).³ Modlitby v chrámu a v synagoze nám dnes mohou připomínat důraz na společnou bohoslužbu církve a také na shromáždění po domech. Domácí forma liturgie akcentuje důraz na osobní spiritualitu a důležitost rodiny jako základní sociologické jednotky společnosti a národa. Zmínit je možné také v Písmu sv. zachycené křty domů,⁴ které ale spíše potvrzují skupinová rozhod-

1 Sk 2,46: „Každého dne pobývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem.“

2 FILIPÍ, P.: *Pozvání k oslavě: Evangelická liturgika*. Kalich, Praha 2011, s. 46.

3 Srov. FILIPÍ, P.: (2011) s. 46.

4 Sk 16,33.

nutí daná semitskou kulturou. Podle hlavy rodiny se zpravidla rozhodovala celá rodina. Pokřtěná rodina potom musela udržovat a rozvíjet svůj duchovní život. Bylo zřejmé, že někdo vedl domácí liturgii (patrně nejčastěji hlava rodiny; nejstarší syn).

Výraz „domácí formy liturgie“ není v literatuře obvyklý. Často tam najdeme výraz „denní modlitba církve“.⁵ Tato denní modlitba bývá označována jako *divinum officium* nebo *liturgia horarum* (liturgie hodin, hodinky).⁶ Filipi popisuje obsah těchto hodiněk jako soustavu nesvátoctných bohoslužebných aktů, které se v určitých intervalech konaly během dne a také i v noci. Je zřejmé, že v pozadí této denní modlitby byl židovský rozvrh modlitebních dob. Raný spis „Didaché“ po židovském vzoru nařizuje křesťanům, aby se modlili *Modlitbu Páně* třikrát denně.⁷ Židé se modlívali třikrát denně, jak je potvrzeno v knize Daniel 6,13. Zřejmě se jednalo o třetí, šestou a devátou denní hodinu.⁸ V našem časovém uspořádání se jde o devátou, dvanáctou a patnáctou hodinu. Později se objevuje rozšíření na pět modlitebních denních dob. Po zboření jeruzalémského chrámu v roce 70 již probíhala mnohá pronásledování křesťanů. Na řadě míst a na dlouhou dobu se stávají místem bohoslužby tajná místa jako např. katakomby a potom samozřejmě domovy. Po mnoho let žila církev v ilegalitě a její bohoslužebný život se konal za zavřenými dveřmi a často bez ordinované služby.

Podle Pavla Filipiho měla „denní modlitba“ dva zdroje.⁹ Jedním z nich byla tzv. „katedrální forma“ denní modlitby, která probíhala veřejně v chrámě za účasti lidu. Konala se patrně ráno a večer a připomínala rytmus ranní a večerní oběti v jeruzalémském chrámu. Katedrální modlitba měla a má dlouhou životnost a dodnes se objevuje v tradicích východní církve a v anglikanismu, kde jsou oblíbené zvláště večerní „evensong“. Druhým pramenem denní modlitby se stala „forma monastická“. Vznikla v prostředích raných komunit zasvěceného života, kde se prosazoval ideál „ustavičné modlitby“¹⁰ realizovaný společně i individuálně. S odvoláním na žalm 119,164 „Chválím tě sedmkrát za den“ a na žalm 119,62 „Vstávám o půlnoci, abych ti vzdal chválu,“ se vyvinul cyklus osmi příležitostí k modlitbě (ranní, ve třetí, šestou a devátou hodinu, večerní, před usnutím a noční, vigilie). Kombinací formy katedrální

5 HRADILEK, P.: *Bohoslužba jako cesta sblížení: Křesťanská liturgika*.

Institut ekumenických studií, Praha 2018, s. 249.

6 FILIPÍ, P.: (2011) s. 109–110.

7 *Spisy apoštolských otců*. Didaché. Učení Pána skrze dvanáct apoštolů, pro pohany. VIII, 3. KEBF, Kalich, Praha 1985, s. 18.

8 Srov. Sk 3,1 a 10,9.30.

9 FILIPÍ, P.: (2011) s. 109–110.

10 1Te 5,17: „V modlitbách neustávejte.“

a monastické se vyvinulo pojetí denní modlitby, která ovlivňovala křesťanství na Východě i na Západě.

Plná forma denní modlitby se během středověku udržela převážně jen v mnišských komunitách, často inspirována Benediktovou řeholí. Podle Adolfa Adama „v této struktuře přetrvala denní modlitba církve, tj. officium či breviář, po celá staletí až do nového řádu z roku 1970.“¹¹ Pro tyto každodenní modlitby existuje více označení, např. „církevní hodinky“ (horae canonicae) a německé *Stundengebet*, breviář, *officium divinum*, *officium ecclesiasticum*. Slovo *officium* v této souvislosti připomíná, že šlo o povinnost či službu ve smyslu bohoslužby hodinek.

Pavel Hradilek ve své nové knize připomíná, že denní modlitba náleží celé církvi, a nikoli jen klerikům, jak se stalo ve středověku v západní části církve.¹² Je zajímavé, že v některých reformačních církvích denní modlitba v řadě společenství zdomácněla. Podle Hradilka se to v římskokatolické církvi s výjimkou řeholních komunit daří hůře. Denní modlitbu je možno považovat za plnohodnotnou liturgii, která přitom není vázána na přítomnost ordinovaných služebníků. Její slavení napomáhá nalézat vlastní smysl liturgie ve společném sdílení víry, a to v různých společenstvích církve včetně malých domácích skupin a rodin.

Při srovnání uvedeného pohledu na dlouhou tradici členité „domácí modlitby“ s dnešním pohledem řady křesťanů na domácí bohoslužby jsem dospěl k názoru, že v současné době naše křesťanství akcentuje společnou nedělní chrámovou bohoslužbu a spíše podceňuje význam bohoslužby domácí. Může ale liturgie shromážděné církve plně nahradit liturgii domácí? Odpověď na tuto otázku hledám ve srovnání našeho, často „nedělního“ křesťanství s věřícími rané církve a následným vývojem.

Spokojila se prvotní církev pouze s chrámovou a synagogální bohoslužbou? Kde jinde by probíhalo něco, co je v Písmu označováno slovem „*symposion*“ a „*deipnon*“?¹³ Obě tato slova naznačují koinonický rozměr některého, spíše domácího prostředí. Společné posezení s rozpravou (συνπόσιον) a společné stolování, oběd, večeře, hostina (δειπνον) připomínají chvíle, při kterých bylo možné hovořit, sdílet radost, zármutek, slyšet zprávy odjinud a přijímat povzbuzení. Za takové *symposion* je prohlášeno rozsazení lidí na trávě při sycení zástupu Ježíšem.¹⁴ Lukášovo evangelium používá slovo *deipnon* pro označení večeří a společného jídla v domech lidí. Za *deipnon* s rozhovorem

11 ADAM, A.: *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Vyšehrad, Praha 2001, s. 329.

12 HRADILEK, P.: (2018) s. 249.

13 Est 7,7; Mk 6,39.

14 Mk 6,39.

je označeno společenství u stolu v Betánii, v domě Lazara, Marie a Marty.¹⁵ Není pochyb o tom, že pospolitý život prvotní církve a její častá, v počátcích každodenní večerní setkání se společným jídlem obsahovala také liturgii domácí pobožnosti. Je patrné, že tam bylo čtení okružních dopisů – epištol, byly tam modlitby a také písně. Když je apoštol Petr znovu ve vězení, domácí skupina církve se za něj vytrvale modlí.¹⁶ Často se slovo modlitba vyskytuje v množném čísle a čteme o modlitbách různých skupin.¹⁷ Agapy, tzv. hody lásky, ještě více naznačují společenství po domech. Není zcela jasné, kdy společné jídlo ústilo do slavení eucharistie – sv. Večeře Páně. Všechny zmínky o lámání chleba ve Skutcích apoštolů nemusejí nutně znamenat označení večeře Páně, protože toto zacházení s chlebem bylo obvyklé ve všech židovských domácnostech.

Ve Starém zákoně hrála domácí liturgie velmi důležitou roli. Dokonce podle knížky Carmine Di Sante „*Židovská modlitba: K počátkům křesťanské liturgie*“ prvořadým místem židovské liturgie je domov.¹⁸ Domov je považován za svatyni. Pro Žida byl domov skutečně svatyní. Rodinný stůl byl jakýsi domácí oltář. Každé jídlo bylo posvátným rituálem a rodiče byli sloužící kněží. Rodinná bohoslužba provázela každodenní práci a budovala v rodině duchovní spřízněnost. Připomínány jsou tři domácí slavnosti. Jedna každodenně v souvislosti s jídlem. Druhá jednou týdně v návaznosti na *šabat* a třetí potom jednou za rok se slavením svátku *pesach*. Není pochyb o tom, že u rodinného stolu probíhala liturgie. Di Sante uvádí, že pán domu řekne: „Se souhlasem (pána domu a) přítomných chceme velebit toho, z jehož štědrosti jsme jedli.“ Následuje opět odpověď účastníků: „Požehnaný ten, z jehož štědrosti jsme jedli a z jehož dobroty žijeme.“¹⁹ Názna toho, že domácí liturgie není jen záležitostí muže, vidíme na oslavě *šabatu*, který začíná *berachou*, kterou pronáší matka, a končí ji pak další požehnání, nazývané *havdala*, které pronáší otec. A mohli bychom pokračovat velmi zajímavým a inspirativním průzkumem domácí liturgie starozákonního lidu.

Kde se tyto silné důrazy na domácí liturgii během staletí oslabily? Proč byla bohoslužba staletími příliš fixována na kostel? Proč věřící nebyli dostatečně

15 L 14,12.16; J 12,2.

16 Sk 12,5.

17 Např. 1Te 1,2: „Stále vzdáváme díky Bohu za vás za všechny a ustavičně na vás pamatujeme ve svých modlitbách.“

18 Srov. Di SANTE, C.: *Židovská modlitba: K počátkům křesťanské liturgie*. OIKOYMENH, Praha 1995, s. 139.

19 Ibid., s. 147.

vedení k domácí liturgii a k pravidelným pobožnostem? Byl to strach vedení církve z herezí, které by mohly přežívat v domácím prostředí?

Z dějinného vývoje je třeba povědět, že nový důraz na domácí pobožnosti je vždy spojen s určitými obnovnými proudy. Kromě řeholního prostředí se objevují různá hnutí, která akcentují liturgii domácí pobožnosti. Mohli bychom jmenovat devotio moderna s důrazem na osobní modlitbu a meditaci, valdenské se zaměřením na rozvíjení zbožnosti rodin a rodů, husity s jejich důrazem na pěstování znalosti Písma a další obnovné duchovní proudy středověku. V našem českém prostředí máme jedinečný příklad oživení liturgie domácích pobožností v Jednotě bratrské. Jednota bratrská navázala na tradiční „denní modlitbu“ církve čili na *liturgia horarum*.²⁰ Podobu této denní modlitby, která v různých formách přetrvala až dodnes, stanovil Benedikt z Nursie († 547). V životě Jednoty bratrské nacházíme jistou obdobu denní modlitby jak v podobě veřejné bohoslužby, tak ve formě domácích bohoslužeb. Později Jednota bratrská velmi dobře využila rozšíření knihtisku a vyprodukovala a vydala řadu postil, modlitebních knížek a kancionálů. Na tradici bratrských postil navázal bratrský biskup Matouš Konečný (1569–1622) a vydal dvousvazkové dílo „Kazatel domovní“.²¹ Tabita Landová uvádí ve své obsáhlé práci, že díky praktickému zaměření se kniha záhy rozšířila. První díl byl nazván „O službě a poctě Boží každodenní, podle řádu dobrého a náboženství křesťanského v domácnosti lidí pobožných a bohabojných“ a obsahuje podrobný návod k domácím pobožnostem. Druhý díl obsahuje písně a texty pro domácí pobožnosti v tzv. suché (kvatembrové) postní dny (středa, pátek, sobota) a dále písně, modlitby a biblické texty k mimořádným krizovým událostem, jako je válka a vpád nepřátel, období sucha, neúrody a hladu či v době morové epidemie. Opominuta není ani příprava na svátosti a katecheze dětí.

Nejznámějším představitelem Jednoty je nepochybně její poslední biskup Jan Amos Komenský, který se stará o pěstování zbožnosti vydáním své inspirativní knihy *Praxis pietatis*.²² Také Komenský považuje za nezbytné začít s domácí pobožností hned ráno:

Jak rychle ráno procítíš, zavři dveře srdce svého, aby žádné zemské myšlení tam nemohlo dříve, než na Pána Boha vzpomeneš. Nebo slušné jest, aby on přední

---

20 LANDOVÁ, T.: *Liturgie Jednoty bratrské (1457–1620)*.

Pavel Mervart, Červený Kostelec 2014, s. 99.

21 LANDOVÁ, T.: (2014) s. 66–67.

22 KOMENSKÝ, J. A.: *Praxis pietatis: To jest cvičení se v pobožnosti*.

Křesťanský spolek mladíků, Praha 1922.

*místo vždycky měl. To stane-li se, zlá myšlenka nebudou smět do srdce, aneb snáze je vypudíš, a budeš moci celý den tím nábožněji strávit. Naproti tomu nenaplníš-li srdce svého hned z rána myšlením pobožným, o Bohu, o jeho slovu, aby jako oni dva svícnové v chrámě od jitra do večera olejem Božího slova naplněné a kadidlem modlíteb se kouřící bylo: tedy jistotně ďábel pečováním o ten život a jinými těla žádostmi tak je zanese, že sloužení Bohu naprosto nezpůsobné jsou, celý den jen marná, nečistá, lživá, rouhavá slova ze sebe vymítat bude.*²³

Podle Komenského má každý přečíst Bibli nejméně jednou za rok. Silný důraz je u něj položen také na přemýšlení, meditaci a modlitbu. Kniha *Praxis pietatis* dává modlitební návody a vede k živé a konkrétní modlitbě. Komenský akcentuje silně i večerní modlitbu a odvolává se na praxi různých řeholních bratrstev, aby podtrhl důležitost pravidelnosti denního přijímání Písma svatého a modlitby osobní i společné. Objevuje se také důraz na zpěv žalmů. Můžeme zmínit důraz na modlitbu hospodáře s čeledíny a vůbec na bratrské domy, které měly svůj řád v domácích pobožnostech.²⁴

Filipi připomíná, že přenesení „ustavičné modlitby“ z klášterů a chrámů do prostoru všedního života je typickým znakem reformační zbožnosti.²⁵ V německé mši z roku 1526 Martin Luther ve své reformě uvádí pokyny pro ranní a večerní pobožnost se žalmem, čtením Nového a Starého zákona, kázáním, modlitbami a antifonou. K tomu připojuje i rozvrh pro jednotlivé dny týdne. Velmi podrobný je Lutherův předpis pro školy. Záleží mu na tom, aby studenti dodržovali čtení Písma svatého v latině i v němčině a aby zpívali písně a antifony.²⁶ Tento typ bohoslužby se ale příliš neujal a byl nakonec praktikován jen v některých hlavních chrámech a ve školách. Martin Luther pamatoval také na domácí bohoslužby a prohloubení modlitebního života. Inspirativní je jeho do praxe zaměřená útlá knížka *„Jak se modlit: Rada pro dobrého přítele. Modlitby“*,²⁷ kterou původně napsal pro svého holiče a která se později rozšířila tiskem. V kalvinistickém prostředí je nepřeslechnutelný důraz na pravidelné modlitby či pobožnosti ráno, večer a před jídlem nebo i po jídle. Jejich prostředím bývá rodina, domácnost, studovna či škola.²⁸

23 KOMENSKÝ, J. A.: (1922) s. 75n.

24 ŘÍČAN, R.: *Dějiny Jednoty bratrské*. Praha, Kalich 1957, s. 78–100.

25 FILIPI, P.: (2011) s. 112.

26 LUTHER, M.: *Kdybych měl nekonečně světů... Výbor z díla I*. Lutherova společnost, Praha 2008, s. 188.

27 LUTHER, M.: *Jak se modlit, rada pro dobrého přítele, modlitby*. Zdeněk Susa, Středokluky 2017.

28 FILIPI, P.: (2011) s. 111.

O skutečnou reformu tradiční formy „denní modlitby“ se pokusil anglický reformátor a arcibiskup z Canterbury Thomas Cranmer v roce 1549 (další revize 1552). Důsledně zaměřil tuto modlitbu k předčítání Písma (podle rozvrhu perikop) a zredukoval ji na ranní a večerní (matins, evensong).²⁹ Je pozoruhodné, že anglikánskou reformaci více než věroučná vyznání ovlivnila modlitební kniha *The Book of Common Prayer* zahrnující kromě ranních a večerních modliteb také litanie, texty ke slavení eucharistie, řády pro křest, confirmaci, manželství, modlitby za nemocné a modlitby pohřební. Zahrnuty jsou také introity, kolekta, čtení z epištol a evangelií, čtení z Bible pro denní modlitby a k proložení biblické hymny. *The Book of Common Prayer* doznala řadu revizí a její verze z roku 1662 je užívána i v řadě dalších církví spojených s církví anglikánskou. Dnes jsou populární i zestručněné verze této modlitební knihy a jsou užívány ekumenicky.³⁰

Důrazy na pravidelné konání domácích bohoslužeb (pobožností) jsou spjaty s anglickými puritány, s vývojem luterského i reformovaného pietismu. A nemůžeme opomenout obnovenou Jednotu bratrskou (tzv. Moravian Church) ve spolupráci s duchovně probuzeným hrabětem Mikulášem Ludvíkem Zinzendorfem. Velmi známý je důraz Jednoty na čtení Písma svatého podle *Bratrských hesel* a typické jsou také tzv. modlitební stráže, které hrály důležitou roli v herrnhutském misijním probuzení. Toto probuzení nastalo po dvacetičtyřhodinové modlitební stráži v roce 1727 a jeho ovocem bylo misijní hnutí, ze kterého vzešlo mnoho misionářů vyslaných do služby v Americe, Africe i Asii. Domnívám se, že pietismu se často křivdí, když bývá tendenčně odsuzován jako introvertní a někdy i bizarní spiritualita. Není pochyb o tom, že se v tomto širokém proudu extrémny objevily. Na druhou stranu nám pietismus zanechal úžasný odkaz, k němuž patří zavedení biblických hodin (společného studia Písma svatého), akcent na domácí pobožnosti a nepřeslechnutelný důraz na sociální práci a zahraniční misii.

K velmi zajímavým kapitolám vývoje liturgie církve patří studium teologie duchovních probuzení. Všechna duchovní probuzení 18., 19. a 20. století jsou spojena s obnoveným důrazem na studium Písma a také s důrazem na vytrvalou modlitbu, která pevně patřila nejen do společných bohoslužeb církve, ale také do domácího prostředí. Často se v těchto probuzeních konaly vytrvalé modlitby za nová vylití Ducha svatého.³¹ Ve druhé polovině 20. sto-

---

29 FILIP, P.: (2011) s. 111.

30 Jako příklad může posloužit opětovně vydávaná a pěkně připravená kniha tichých hodinek: *Hour by hour. Liturgical material from the Book of Common Prayer*. Forward Movement, Cincinnati, Ohio 2010 (1st 2002).

31 LOVELACE, R. F.: *Dynamics of Spiritual Life. An Evangelical Theology of Renewal*.

letí se v některých zemích rozvinula hnutí domácích skupin, která slouží k obnově života církve.

Je třeba zmínit reformu denní modlitby, kterou provedl v římskokatolické církvi II. vatikánský koncil.³² Hlavní zásady této reformy byly vtěleny do nového breviáře. Stežejní změnou jsou ranní chvály (laudis) a večerní (vesperae). „Náplň jednotlivých pobožností tvoří vedle žalmů také hymny, kantika a čtení biblických i jiných textů (texty z církevních Otců, spisovatelů, životů svatých a mučedníků).“³³ Celé officium mají povinnost se modlit řádové komunity a klerici s vyšším svěcením, a to společně nebo soukromě. Laikům je doporučeno, aby se modlili posvátné officium (denní modlitbu) buď s kněžími, nebo společně i soukromě.³⁴

V rámci svobodných církví u nás povzbuzoval velmi silně domácí bohoslužby Alois Adlof. V roce 1920 vydává svou knížku *„Návod ke křesťanské práci“*.³⁵ V jeho pojetí se nemůže stát aktivním křesťanem a pracovníkem církve ten, kdo doma nečte Písmo a nerozvíjí své modlitební společenství s Bohem. Adlof sám nepřináší žádný pevný systém na čtení Bible, ale pastýřsky dává rady pro rozvíjení vnitřního života víry a zápasu o duchovní zmocnění ke službě. Cenná jsou jeho varování před chybným čtením Písma. K pravidelnému čtení Bible doporučuje např. rozvrh vytvořený skotským presbyterním pastorem Robertem Murrayem M'Cheynem (1813–1843). Tento rozvrh umožní přečíst Písmo svaté během jednoho roku. Adlof učí, jak číst Písmo a jak používat základní hermeneutické zásady.

Je povzbudivé, že v dnešní době je zde napříč ekumenickým spektrem celá řada vynikajících učitelů spirituality a autorů nejrůznějších přístupů ke čtení Písma a rozvíjení domácí liturgie pro jednotlivce, rodiny i různá společenství. Jedná se o texty, které jsou k dispozici v českém jazyce. Doporučit je možné autory jako jsou např. Wilhelm Busch, Charles Colson, Richard Foster, Billy Graham, Anselm Grün, Oswald Chambers, Gordon McDonald, John R. W. Stott, Timothy Keller, Jan Košťál, Jiřina Kubíková, C. S. Lewis, Henri J. M. Nouwen, Ulrich Parzany, Rick Warren, Philip Yancey, Raniero Cantalamessa, N. T. Wright, A. W. Tozer, Vojtěch Kohut, Anthony de Mello, John Ortberg aj. Citace některých doporučených pomůcek pro čtení Písma jsou uvedeny na konci tohoto článku.

Paternoster, Exeter, 1979, s. 152.

32 FILIPI, P.: (2011) s. 110. Konstituce Sacrosanctum Concilium.

33 FILIPI, P.: (2011) s. 110.

34 Sacrosanctum Concilium. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002, kap. 100, s. 159.

35 ADLOF, A.: *Návod ke křesťanské práci*. Praha, 1920, s. 14–44.

Proč dnes máme problém s domácí bohoslužbou?

Dnes nechybí různé materiály, které mohou sloužit jako vodítko pro domácí liturgii. Je možné, že největší problém je způsoben krizí rodinného života v dnešní společnosti, rozpadem vícegeneračních rodin a také nezralostí křesťanů, kteří nejsou schopni doma používat domácí formy liturgie a z nich také těžit. Samozřejmě zde hraje také svou roli agresivní nabídka médií, přesytenost informacemi, internet a nabídka různých druhů komunikačních sítí. Nejčastějším argumentem proti domácím pobožnostem bývá přepracovanost a nedostatek času. Dalším problém je, že každý člen rodiny pracuje na jiném místě a odchází či přichází v jinou dobu. V článku pocházejícím z Velké Británie bylo dokumentováno, že na rozbití rodinných setkání u jídla má svůj velký podíl vynález mikrovlnné trouby. Hospodyně nebo jiný člen rodiny připraví jídlo, umístí ho do ledničky a každý, kdo přijde domů, tak si kousek jídla vezme, vloží ho do mikrovlnné trouby a o samotě si ho sní. Rodiny se postupně odnaučují setkávat se při jídle kolem stolu. Zvláště česká společnost tíhne k tomu, že místo stolování dochází k individuálnímu sycení. Někdy už ani v neděli lidé nejsou společně kolem stolu, nepohledí si do tváře, nesdělí si své zkušenosti a prožitky a potom také neotevrou Bibli a společně se nemodlí. V české kultuře jsou mnozí zvyklí jíst o samotě a ve spěchu. Společné jídlo pro ně není příležitostí ke stolování a společenství s druhými lidmi. To se samozřejmě dotýká života rodiny a v církevním kontextu patrně také slavení eucharistie.

Ve své inspirativní knížce „Život v obecnství“ Dietrich Bonhoeffer podtrhuje:

K ranní společné pobožnosti patří četba Písma, píseň a modlitba. Stejně jako rozličná obecnství, tak jsou i různé podoby pobožností. Musí to tak být. Křesťanská rodina s dětmi potřebuje jinou pobožnost než společnost teologů. V žádném případě není správné, když se tyto formy sjednocují, když například bratrstvo teologů se spokojí s domácí pobožností určenou dětem. Ke každé pobožnosti ovšem patří slovo Písma, církevní píseň a modlitba obecnství.³⁶

Ke stejnému tématu John Stott, anglikánský teolog a otec světového moderního evangelikálního hnutí, podtrhuje, že pokud chceme zažít stálý růst ve svém křesťanském životě, patrně nic není důležitější než kázeň v každodenních tichých chvílích s Bohem.³⁷ Tyto chvíle s Bohem jsou jeden z nejdůležitějších

---

36 BONHOEFFER, D.: *Život v obecnství*. Návrat domů, Praha 2006, s. 25.

37 STOTT, J.: *Your Confirmation. A Christian Handbook for Adults*.

tějších nástrojů milosti. Je nejlepší, když takové chvíle jsou tím prvním ráno a také tím posledním na sklonku dne. Je jasné, že každý si musí vybrat vhodnou dobu podle svých možností. Důležité je potom dodržovat pravidelnost a vyvinout dobrý zvyk. Jsem si vědom toho, že proti pravidelnosti se bouří filozofie existencialismu a touha po autentické zkušenosti. To, co je pravidelné, co se opakuje, ztrácí pro dnešního člověka autentičnost. Pod vlivem tohoto přístupu ale platíme obrovskou cenu za nedostatek disciplíny – přicházíme o pravidelné sycení Božím slovem. *Je psáno: „Ne jenom chlebem bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst“ (Mt 4,4).* Řada významných křesťanů se shoduje v tom, že nic tolik neovlivnilo jejich duchovní život jako tiché chvíle s Pánem a Spasitelem skrze Boží slovo a modlitbu.³⁸

John Stott podtrhuje také pořadí čtení Písma a modlitby. Nejdříve mluví Bůh – čteme Boží slovo, potom obvykle vyplave na povrch mnoho toho, o čem můžeme s Bohem mluvit. Modlitba je oboustranná konverzace. Pro naši domácí liturgii je důležité přesvědčení o tom, že Bible je skutečně Božím slovem. Jestli je to pouze lidské svědectví o Bohu, tak proč bychom se snažili číst pravidelně? Jestliže Ježíš Kristus přišel na zem jako Bůh a člověk zároveň, pak Bible je také Božím slovem a lidským slovem. Říci pouze jedno z této dvojice znamená upadnout do těžké hereze. Jestli někdo považuje Bibli pouze za Boží slovo, pak je v nebezpečí hereze fundamentalismu. Kdo považuje Bibli za lidské slovo, je v nebezpečí hereze liberalismu. Bible má obě tyto stránky, stránku božskou i lidskou. Proces inspirace Duchem svatým dává Bibli charakter Božího slova (celé Písmo je Bohem vdechnuté)³⁹ a lidská spoluúčast jí dodává charakter slova lidského, což se projevuje např. v gramatice a stylistice. Vzorem nám může být Ježíšův vztah ke Starému zákonu. Ježíš často opakoval – „*je psáno*“, a bral to jako tu nejvyšší autoritu, která platí. Hermeneutika biblického textu může dobře fungovat, pokud dáváme Písmu tu nejvyšší autoritu. Naopak jestli snižujeme a zpochybňujeme autoritu Písma, potom nám nepomůže sebelepší exegeze, o hermeneutice ani nemluvě. Nakonec všechny církevní konfese napříč celým ekumenickým spektrem potvrzují autoritu Písma a považují Krista za živé Boží slovo a Bibli za psané Boží slovo.

Hodder and Stoughton, London 1991, s. 110.

38 Podle STOTT, J.: (1991) s. 110: např. anglikánský arcibiskup William Temple nebo učitel teologie Dr. Frank Gaebelin, editor velké komentářové řady *The Expositor's Bible Commentary*.

39 2Tm 3,16: „Veškeré Písmo pochází z Božího Ducha a je dobré k učení, k uvědomování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti“. Slova *πάσα γραφή θεόπνευστος* ČEP silně oslabuje! Slovo „pochází“ vyjadřuje mnohem méně než Bohem „vdechnuté“. Jiné překlady (např. B21, Český studijní překlad) výraz zachovávají: „Veškeré Písmo je vdechnuté Bohem.“ Jeruzalémská Bible: „Každé Písmo je z Božího vnuknutí.“

Domácí bohoslužby slouží jako formace zbožnosti – spirituality. John Stott ze své anglikánské tradice podtrhuje pro domácí bohoslužby následující postup pro čtení Písma a jeho výklad.⁴⁰

1. **Modli se!** Duch svatý má zalíbení v odpovědi na naše modlitby. Smíme prožívat to, co prožívali učedníci na cestě do Emauz. „Což nám srdce nehořelo, když s námi na cestě mluvil a otvíral nám Písma?“ (L 24,27). To nás vede k důvěrné modlitbě.
2. **Přemýšlej!** Musíme přemýšlet nad Písmem právě tak, jako se modlit. „Uvažuj o tom, co říkám. Pán ti dá, abys všechno pochopil“ (2Tm 2,7). Jen Bůh může dát vnitřní porozumění, ale Timoteus měl o slově přemýšlet. Naším úkolem je reflexe. Máme přemýšlet nad tím, co to znamenalo. Jaký byl původní význam tohoto slova v kontextu Písma. A potom je našim úkolem se ptát, co text říká nyní a jaká je současná aplikace tohoto textu.
3. **Pamatuj!** Výsledek našeho čtení a přemýšlení bychom si měli pamatovat. Izrael měl také špatnou paměť a nepamatoval si Boží nařízení. Velkou pomocí i při domácí pobožnosti je papír a tužka. Dnes třeba poznámka či zvýraznění na monitoru počítače či tabletu. Pomocí je také učení se biblických veršů nazpaměť. Zajímavý je příklad programu dětských oddílů Awana, který je založen mimo jiné na memorování textů Božího slova.
4. **Poslouchej!** Nemá příliš mnoho smyslu číst Písmo, konat domácí pobožnosti, pokud se nebudeme snažit poslouchat. Moudrý muž, který staví svůj dům na skále, je ten, kdo staví na Božím slově (Mt 7,24). Jakub také připomíná, že máme být činiteli Slova, nikoli jen posluchači (Jk 1,22).

Pokud jde o modlitbu, pak John Stott doporučuje rozvinout pět dimenzí.⁴¹

1. Modlitba, která vyjadřuje náš pohled k Bohu a je uctíváním. Taková modlitba chce dát a vyjádřit Bohu slávu, což je vyjádřením úcty k jeho jménu.
2. Modlitba, která je pohledem do našeho nitra. To je poznání a vyznání hříchů, které vede k prosbě *kyrie eleison* (Pane, smiluj se).

---

40 STOTT, J.: *Your Confirmation. A Christian Handbook for Adults*. Hodder and Stoughton, London 1991, s. 117–118.

41 STOTT, J.: (1991) s. 118–124.

3. Třetím rozměrem je pohled kolem sebe, který vede člověka k přimlívám. Vidíme kolem sebe mnoho potřeb a problémů a Bůh čeká, že je přineseme před jeho trůn.
4. Čtvrtou dimenzí je ohlédnutí se zpět na to, čím nás Bůh provedl a co učinil pro druhé lidi. To je dobrořečení, které se liší od uctívání Boha tím, že děkujeme za různé konkrétní věci, které Bůh ze své lásky k lidem učinil a daroval.
5. Pátým rozměrem je pohled do budoucnosti. Zde přinášíme to, co je před námi, čeho se bojíme, co nás čeká. Přinášíme své osobní prosby a přání. To vše v důvěře, že Duch svatý za nás lká lkáními nevypravitelnými a že naše modlitby usměrní.

Beracha

Do rodinné bohoslužby řadím také tzv. *berachu* – dobrořečení Bohu a žehnání členům rodiny. Protože někdy bývá tato část bohoslužby v domácí liturgii opomíjena, podívejme se na její důležitost. Podle biblického vzoru je úlohou otce rodiny, aby žehnal své manželce a svým dětem. Vychází to z novozákonního učení o tom, že muž je hlavou ženy.⁴² Muž má duchovní zodpovědnost za rodinu. Je liturgem rodiny a je velkou škodou, když se této role neujme. Prof. Jaro Křivohlavý častěji podtrhoval, že i když je v některé rodině žena duchovně vyspělejší, má to být muž, kdo dá podnět k pobožnosti a přečte z Bible. Je to jeho úkol.

Podle starozákonního vzoru neexistuje nic, co by nebylo příležitostí pronést *berachu*. I negativní zkušenosti jako nespravedlnost nebo nemoc vedou nikoli k uzavření se do sebe a beznaději, ale k díkuvzdání a chvále.⁴³ *Beracha* je výrazem otevřené mysli. Velebit Boha v nesnadné situaci je možné pouze díky naději ve vykoupení. Velebit Boha „za zlé“ věci a události není projevem podrobení se osudu a rezignace, ale aktem vzpoury vůči zdánlivému či dočasnému vítězství zla.

Vzpomínám na svou babičku, když jsem se s ní jako mladý člověk setkal v den, kdy zemřel její manžel, můj dědeček. První slova, která v této chvíli bolesti pronesla, byla *beracha*. Zazněla slova: „Hospodin dal, Hospodin vzal, buďž požehnáno jeho jméno“ (Jb 1,21). To nebyla rezignace, ale vyjádření víry, že i přes tuto smrt bude Pán Bůh jednou triumfovat.

Věřící Žid byl přesvědčen, že ten, kdo používá dary tohoto světa, aniž by nad nimi pronášel požehnání, znesvěcuje, co je svaté. Modlitba *beracha* vede

---

42 „...muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil“ (Ef 5,23).

43 DI SANTE, C. (1995) s. 43.

pryč od snahy manipulovat Bohem a učí Hospodinu pokorně naslouchat. V židovských rodinách se modlí ráno i večer *šma* a po něm následuje vždy několik požehnání. V liturgii církve bereme žehnání za důležitou součást bohoslužby. Ale žehnání má být součástí i domácí liturgie. Tam se může uplatnit všeobecné kněžství věřících. Otec může na konci ranní pobožnosti vyslovit *berachu* a požehnat manželce, která se bude v době jeho nepřítomnosti starat o děti. Může požehnat dětem na cestu do školy a k celodenním úkolům. Může žehnat nemocným členům rodiny. Je samozřejmé, že podle všeobecného kněžství může v jeho nepřítomnosti žehnat dětem maminka. Požehnání dětem je na místě i před spaním. Např. „Ať vám žehná Hospodin, chrání vás od všech zlých vlivů a dá vám klidný spánek!“

Domácí bohoslužba (pobožnost) s dětmi

I když jsme národem Komenského, musíme přiznat, že nám vždy není blízké, abychom uzpůsobili domácí liturgii s ohledem na děti. Děti potřebují domácí liturgii zřetelnou, názornou, ne nudnou. Velmi rády na ní budou aktivně participovat. Ladislav David má v časopise *Bratrstvo* článek nazvaný „Proč je dobré uklidit nádoby a otevřít Bibli“.⁴⁴ Vzpomíná na své dětství a na domácí pobožnosti. Jednoznačně se staví za domácí pobožnosti a připomíná některé vhodné pomůcky. Domácí pobožnost vidí jako možnost každodenního vstupu Hospodina do rodinného kruhu. Poctivě přiznává, jak u nich doma zápasili se společným časem, ale také s tím, že jsou prostě doby, kdy se člověku k rodinné liturgii nechce, protože měl třeba určitý konflikt s jiným členem rodiny. Přesto je důležitá pravidelnost, která je ochranou proti libovůli a našim proměnlivým náladám.

Bohoslužba s dětmi je specifický útvar, kde je vždy k dobrému pokusit se hledat formu, která by dětem umožnila aktivní participaci. Děti mohou např. číst z Písma a větší prostor bude vyhrazen zpěvu. Hudba a zpěv jsou zvláštní dary od Boha. Jednak se dotýkají emocionální složky člověka a potom také slovy písní vstupují do druhé hemisféry, kde sídlí naše mysl. Prostřednictvím písní se děti a také i my můžeme mnoho naučit. Písně nás učí zapamatovat si části Písma svatého, ale také chvály, vyznání a některé modlitby. Většina dětí ráda zpívá a je zde prostor i pro uplatnění hudebních nástrojů, na které děti hrají. Rodina, kde není vůbec žádné hudební obdarování, má dnes možnost použít množství dětských písní dostupných na různých zvukových nosičích či prostřednictvím internetu. Děti zpívají na bohoslužbách církve pro ně často

---

44 http://www.balustrada.cz/bratrstvo/tisk.phtml?0103_stribo (Bratrstvo 3/2001). (18. 2. 2019).

zcela nesrozumitelné písně. O to více je příležitost doma zpívat písně s texty, které jsou přiměřenější dětskému věku.

Pro čtení a krátký výklad existuje dnes dobrá nabídka různých materiálů. Připomeňme ještě modlitbu. Když se dítě domluví se svými rodiči, je čas na učení se modlit. I malícké dítě se obvykle snadno naučí modlit nejen modlitbami, které je naučíme, ale také vlastními slovy. Zde vidím velikou šanci ukázat dětem volný přístup k nebeskému Otci, který nepotřebuje náš liturgický oděv ani přesně zformulované modlitby. Doma s dítětem můžeme hovořit i zcela neformálně a přinášet své konkrétní díky i prosby. Je jasné, že se přitom od dětí dozvíme řadu zvláštních teologických pojetí. Ale nebeský Otec všechny rozhovory i modlitby jistě slyší zvláště proto, že Ježíš Kristus postavil důvěru dětí jako vzor pro víru dospělých, a nikoli naopak.

Domácí bohoslužba s dětmi může začít dvěma, třemi písněmi, potom pokračujeme čtením vybraného oddílu Písma, krátce se pokusíme text vysvětlit, případně navázat krátký rozhovor a potom se modlit. Zapomenout bychom neměli na požehnání a třeba ještě závěrečnou píseň. Pobožnost s dětmi nesmí být dlouhá.

Myslím, že dobrým směrem ukazoval evangelický farář Štěpán Šoltész, když řekl, že výchova v rodině je nejzákladnější službou. Není jedna z mnoha, ale je tou nejdůležitější.⁴⁵ Požehnání dětí, dedikace nebo křest svatý jsou východiskem výchovy. Kristus si činí nárok na život našeho dítěte. Kristus rodičům dítě do výchovy svěřuje. Domácí formou liturgie nerozumím pouze vlastní domácí pobožnost, ale bohoslužbu celého dne. Tak jako má křesťanská liturgie přesah do bohoslužby všedního dne, tak také domácí liturgie neprobíhá pouze ve chvíli domácí pobožnosti, ale děje se v životě rodiny. K tomu napsal zajímavá slova rumunský pravoslavný teolog Ion Bria ve své studii *The Liturgy after the Liturgy*.⁴⁶ Výchovou je vše, co ze strany lidí formuje život dítěte. Veškerý rodinný život by měl charakterizovat společnou cestu určenou Božím slovem.

Důležité jsou jak osobní, tak společné modlitby rodičů za děti. V Novém zákoně modlitbu často nacházíme v množném čísle (αἱ προσευχαί) nebo čteme o domu modlitby. Modlit se i před dětmi a v nejrůznějších situacích a zápasech života je velmi důležité. Děti si dobře zapamatují, když slyší své rodiče se modlit, zvláště v nějaké složité situaci a také při vyznávání hříchů a vin. V dětech to upevňuje dimenzi, že každý je někomu zodpovědný a že také rodiče jsou za svůj život zodpovědní Bohu.

---

45 ŠOLTÉSZ, Š.: *Kristus a rodina*. Kalich, Praha 1990, 3. vydání, (1. vydání 1967) s. 93.

46 BRIA, I.: *The Liturgy after the Liturgy*. In: Kinnamon, M.; Cope B. E. (Ed.), *The Ecumenical Movement: An Anthology of Key Texts and Voices*. WCC/Baker 1997, p. 365–368.

Šoltész také vysvětluje, že není snadné odpovédět na otázku, kdy máme začít vypravovat dětem biblické děje a seznamovat je se základními výroky Písma. Nejpřirozenější cestou je, když se dítě zúčastní domácí pobožnosti rodičů, při níž se čte Písmo. Písmo čteme pro sebe a jenom tehdy, když se děti samy ptají, snažíme se jim přečtený oddíl objasnit úměrně jejich věku a chápání. Potom postupně vybíráme z Písma oddíly, které jsou dětem srozumitelné. Není snadné vypravovat biblické příběhy způsobem přiměřeným chápání dětí v předškolním věku. Můžeme se hodně naučit od lidí v církvi, kteří to umějí, např. od učitelů nedělní školy. Z Písma je vhodné vybírat pro děti zvláště příběhy, které se týkají základních lidských vztahů, např. vzájemného poměru sourozenců, poměru rodičů k dětem a dětí k rodičům, poslušnosti, věrnosti a bdělosti a zase negativních jevů, jako jsou neposlušnost a povrchnost. Nedoporučuje se vybírat příběhy, v nichž hřích překračuje hranice každodenní dětské zkušenosti (např. hřích Kainův, obětování Izáka nebo i podobství o nevěrných vinařích). Pro malé děti postačuje, když se jejich běžný lidský život a jeho vztahy dostanou do světla Božího slova.⁴⁷

Pro větší děti, které se zúčastňují bohoslužeb církve, může být osvěžením použít knihu dobrých křesťanských příběhů. Posloužit mohou knihy někoho, kdo dovede dobře ilustrovat biblické principy, jako to dělá např. Philip Yancey ve svých knihách (např. jeho kniha *Nikdy nekončí milost*).⁴⁸

Při rodinných pobožnostech s dětmi považují za jednu z nejtěžších věcí vyvážit radostnost a zábavnost této liturgie a zároveň vyjádřit Boží bázeň, Boží velikost a spravedlnost. Jde o to, abychom nenaučili děti nezávažnému a lehkovážnému přístupu k Bohu a zase na druhé straně neupadli do nějaké zákonnické strnulosti a formálnosti. Rodinná bohoslužba je také příležitostí pro vyznání toho, co se nepodařilo, co jsme pokazili, a pro vzájemné omluvy.

Domácí rituály

Pro domácí liturgii je vhodné využívat chvíle, jako jsou např. nejrůznější rodinné oslavy. Příležitostmi jsou rodinné oslavy narozenin, výročí svatby rodičů, vstup dítěte do školy, Vánoce, Velikonoce a další svátky církevního roku. V dnešní době se nově musíme učit slavit. Současný styl života není přátelský k rodinným setkáním a společnému slavení. Vytvořit určitý pravidelně se opakující rituál není snadné, ale je to velkou pomocí. Dnes se ví, že rituály velmi pomáhají zpracování různých zlomů a nových situací lidského života. Rodinná oslava je opět příležitostí k pronesení *berachy* tj. vyjádření díkyčině-

---

47 Srov. ŠOLTÉSZ, Š. (1990) s. 117n.

48 YANCEY, P.: *Nikdy nekončí milost*. Návrat domů, Praha 2001.

ní Hospodinu a proseb. Společný zpěv pomáhá sjednocovat členy rodiny ve společném pohledu k Hospodinu.

K rodinným rituálům patří také svatby a pohřby. Také tyto události jsou příležitostí k určitému rituálu, který je vyjádřen vhodným chováním, oblečením, setkáním s příbuznými a společnou rodinnou bohoslužbou či alespoň modlitbou a písní.

Domácí bohoslužby – výzvy a možnosti

Domácí bohoslužby před nás kladou výzvu integrity našeho duchovního života. Jsme ochotni uspořádat program rodiny tak, aby tam vůbec mohla probíhat rodinná liturgie? Jsme ochotni se sjednotit a udržovat rodinné vztahy na takové úrovni, aby pobožnosti byly možné? A chceme využít domácí pobožnosti před Boží tváří ke zlepšení a novému vybudování vzájemných vztahů? Připomeňme několik návrhů.

- Společná modlitba manželů. Za téměř nejdůležitější pro rodinu a její život považují společnou modlitbu manželů. V zápasech všedního dne je to nejlepší způsob, jak udržet manželství harmonické a krásné. Modlitba manželů, třeba docela krátká, je možností vstupu na stejnou rovinu pod křížem Ježíše Krista. Ať se v různých zápasech všedního života projevil hůře jeden, nebo druhý, společné místo v modlitbě pod křížem je zárukou, že se manželé postaví na jednu rovinu, a ta je předpokladem vyznání a obnovy. Manželství, kde se manželé spolu modlí, se nerozpadají.
- Vyprávění příběhů. Není náhodou, že dnes mnoho lidí čte anglického filozofa a spisovatele C. S. Lewise. Mezi křesťanskou mládeží je dokonce jedním z nejčtenějších autorů duchovní literatury. Proč? Zdá se, že dnešní člověk je vnímavý k řeči příběhů. Lewis pomáhá svou fantazií a nejrůznějšími přístupy rozvíjet narativní přístup k Bibli. Svými příběhy pomáhá vstupovat do meta-narativního příběhu Bible o Boží vykupitelské lásce a Boží cestě za člověkem. Můžeme v této souvislosti z Lewisova díla vzpomenout na *Letopisy Narnie*, *Rady zkušeného ďábla* a *Velký rozvod*. Svědectvími a ilustracemi jsou naplněné Lewisovy knihy jako např. *Problém bolesti*, *Zaskočen radostí* a další. Tato skutečnost nás může povzbudit k vyprávění příběhů, které mohou směřovat a vyústit do velkého příběhu Bible. Je to příležitost cvičit se ve vyprávění a učit se zahrnout také emocionální složku, se kterou dialektičtí teologové se svým důrazem na objektivitu Božího zjevení měli povětšinou problémy. Současná situace nám nastavuje zrcadlo a ukazuje, že jen určité procento lidí je schopno přijímat Boží slovo prostřednictvím objektivních výpovědí, které někdy připomínají spíše systematickou teologii.

Často opakujeme, že Ježíš vyrostlý v semitské tradici byl skvělým vypravěčem příběhů a parabol. Přesto všechno stále obecně vládne v českém protestantismu velký ostych a nedůvěra k subjektivnímu přijetí evangelijního poselství a k jeho předávání, které by zahrnovalo také emoční složku. Z tohoto důvodu by mohly být do domácích pobožností více zařazovány životopy a svědectví různých výrazných křesťanů.

- V mnoha zemích a v mnoha církevních tradicích prožívá určitou renesanci domácí liturgie, která se odehrává v jednotlivých domovech. Jakoby se zde církev znovu vrátila k modelu, který byl funkční v prvotní církvi. Expanze křesťanství je v některých oblastech spojena s šířením domácích skupin, ve kterých probíhá jednoduchá liturgie, zpravidla bez ordinované služby. Taková liturgie obsahuje písně chval, čtení Písma, výklad biblického textu s diskusí a spontánní modlitby. Tento model se objevuje např. v Jižní Koreji, v Severní i Latinské Americe a v řadě evropských zemí. Je to model, který funguje i v době pronásledování církve (Čína, islámské země). Sborny bývají složeny z domácích skupin, z nichž každá má svého vedoucího. V některých domácích skupinách jsou probírány biblické texty jako *lectio continua* nebo tématem bohoslužby jsou cykly probírané podle některé pomůcky. Znovu se ukazuje, jak tento model vede k rozvinutí všeobecného kněžství věřících a podněcuje k aktivnímu podílení se na výkladu i modlitbách.

Závěr

Domácí bohoslužba má být i dnes zcela zásadní součástí křesťanského života. To platí pro jednotlivce, rodiny i jiná společenství křesťanů. Liturgie společné církevní bohoslužby vyžaduje doplnění a aktivní zapojení v liturgii domácí. Dnes nelze dát univerzální recept na liturgii domácí bohoslužby. Jsou zde velké rozdíly ve spiritualitě a přístupu i uvnitř jednotlivých církevních tradic. Každý, kdo chce žít vírou a aktivním křesťanstvím, potřebuje během pracovního týdne udržovat své společenství s Bohem prostřednictvím pravidelných a oddělených chvil. Je zřejmé, že se v nich bude objevovat čtení Písma, snaha o výklad či přečtení výkladu některého zkušeného křesťana, modlitby čtené i volně, zpěv duchovních písní a požehnání.

Proč nevyužít nabídku z úžasného pokladu staletí života církve nebo návody a zkušenosti křesťanů současnosti? Při použití materiálů je vhodné uplatňovat určitou flexibilitu a ztvárnit liturgii domácí bohoslužby pro potřeby účastníků. To platí zvláště pro rodinnou bohoslužbu s dětmi, kdy se rodiče, prarodiče či další vychovatelé budou snažit získat pozornost dětí a umožnit jim aktivní zapojení. Boj s hektickým způsobem života a nepře-

bernými způsoby zábavy je možné porazit tím, když si po vzoru prvotní církve a mnoha generací křesťanů minulých staletí doma ustanovíme určité „hodinky“ pro společenství s Pánem. Domácí bohoslužby, ale i každá duchovní píseň, modlitba před jídlem či před spaním jsou neocenitelnou příležitostí k budování vztahu s Pánem Bohem a vzájemně s druhými účastníky.

Doporučený seznam literatury vhodné pro domácí bohoslužby:

- BUSCH, Wilhelm: *365krát ON. Slova života*. Přel. Cyril Horák a Emil Král, BJB, 1980.
- BUTTA, Tomáš. *Modlitby za církev a při různých příležitostech*. ČČSH, Praha 2012.
- COLSON, Charles W.: *Jak milovat Boha*. Biblos, Třinec 1993.
- FOSTER, R. J.: *Uspořádej svůj duchovní svět*. Návrat domů, Praha 2008.
- GRAHAM, Billy: *Naděje pro každý den*. Návrat domů, Praha 2006.
- GRÜN, Anselm: *Kdybych měl už jen jeden den života*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2000.
- CHAMBERS, Oswald: *To nejlepší pro jeho slávu*. Návrat domů, Praha 2006.
- KELLER, Timothy: *Evangelium pro všední den*. Biblion, Praha 2018.
- KOŠŤÁL, Jan: *Síla víry*. Kalich, Praha 1981 (1. vyd. 1952).
- KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Rozhovory s Ježíšem*. Kalich, Praha 1986.
- LEWIS, C. S.: *Velký rozvod nebe a pekla*. Návrat domů, Praha 2003.
- LEWIS, C. S.: *Zaskočen radostí*. Návrat domů, Praha 2006.
- LUTHER, Martin: *Jak se modlit. Rada pro dobrého přítele*. Modlitby. Zdeněk Susa, Středokluky 2017.
- NOUWEN, Henri J. M.: *Chléb na cestu: Deník moudrosti a víry*. Karmelitánské nakl. Kostelní Vydří 2000.
- NOUWEN, Henri J. M.: *Návrat ztraceného syna*. Paulínky, Praha 2001.
- ORTBERG, John. *Chcete-li kráčet po vodách, musíte vystoupit z lodi*. Návrat domů, Praha 2008.
- PARZANY, Ulrich: *Křesťan. Věřit. Žít.: Cesta s Ježíšem*. Farní sbor ČCE v Praze 4 – Jižní Město, 2017.

STOTT, John: *Rok s Biblií: Každodenní zamyšlení nad knihou knih*. Biblion, Praha 2011.

TŮMA, Pavel (Ed.) *Mana pro tento den: Denní úvahy nad Biblií*. Biblická jednota, Praha (každoročně).

WARREN, Rick: *Proč jsme vůbec tady? Čtyřicetidenní zastavení nad smyslem života. Návrat domů*, Praha 2005.

YANCEY, Philip: *Nekončící milost. Návrat domů*, Praha 2001.

Literatura:

ADLOF, A.: *Návod ke křesťanské práci*. Praha, 1920.

BERGER, R.: *Liturgický slovník*. Vyšehrad, Praha 2008.

BONHOEFFER, D.: *Život v obecnství. Návrat domů*, Praha 2006.

BRIA, I.: The liturgy after the Liturgy. In: Kinnamon, M.; Cope B. E. (Ed.), *The Ecumenical Movement: An Anthology of Key Texts and Voices*. WCC/Baker 1997.

DI SANTE, C.: *Židovská modlitba: K počátkům křesťanské liturgie*. OIKOYMENH, Praha 1995.

FILIPI, P.: *Pozvání k oslavě: Evangelická liturgika*. Kalich, Praha 2011.

FOSTER, R.: *Uspořádej svůj duchovní svět. Návrat domů*, Praha 2008.

Hour by hour. Liturgical material from the Book of Common Prayer. Forward Movement, Cincinnati, Ohio 2010 (1st 2002).

HRADILEK, P.: *Bohoslužba jako cesta k sblížení: křesťanská liturgika*.

KOMENSKÝ, J. A.: *Praxis pietatis. Křesťanský spolek mladíků*, Praha 1922.

KUNETKA, Fr.: *Slavnost našeho vykoupení*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997.

LANDOVÁ, T.: *Liturgie Jednoty bratrské (1457–1620)*. Pavel Mervart, Červený Kostelec 2014.

LOVELACE, R. F.: *Dynamics of Spiritual Life. An Evangelical Theology of Renewal*. Paternoster, Exeter, 1979.

LUTHER, M.: *Kdybych měl nekonečně světů...: výbor z díla I*. Lutherova společnost, Praha 2008.

Spisy apoštolských otců. Didaché. Učení pána skrze dvanáct apoštolů, pro pohany. VIII, 3. KEBF, Kalich, Praha 1985

Sacrosanctum Concilium. In: *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002.

STOTT, J.: *Your Confirmation. A Christian Handbook for Adults*. Hodder and Stoughton, London 1991.

ŠOLTÉSZ, Š.: *Kristus a rodina*. Kalich, Praha 1990, 3. vydání (1. vydání 1967).

ŘÍČAN, R.: *Od úsvitu reformace k dnešku*. YMCA, Praha 1948.

ŘÍČAN R. a MOLNÁR, A.: *Dějiny Jednoty bratrské*. Kalich, Praha 1957.